

IZRABA PROSTEGA ČASA KOT RAZPOZNAVNI ZNAK ČLOVEKOVE IDENTITETE

Tone Strojín

Znan je izrek: povej mi, s kom se družiš, pa ti povem, kdo si. V prenesenem pomenu bi lahko rekli: povej, kaj počneš v prostem času, pa ti povem, kdo si. Človekova dejavnost v prostem času je torej nek zunanji znak človekove identitete. Po izboru teh dejavnosti, ki so simboli z določenim pomenom, se lahko odkrije tudi "notranja" podoba, bolj kot to lahko razkrijejo razni testi, ki intenzivnosti ne morejo prav odkriti.

Ugotavljanje identitete po načinu preživljanja prostega časa se je mogoče lotiti pri posamezniku ali pri skupinah. Najbrž prepoznavanje identitete pri posamezniku ni poseben problem, zanimivo pa je, da lahko tudi identiteto naroda razpoznavamo po tem, kaj njegovi pripadniki počno v prostem času. Take dejavnosti v prostem času odkrivajo temperament, delavnost, kultiviranost itd. V tem oziru je prosti čas nek kazalec tega, kar narod počne, ko je prost dela, družine in funkcij. Nedvomno ni vse to, kar pri posameznih članih narodne skupnosti "odkrijemo" v prostem času, simptomatično za ves narod. Gotovo imajo tu vlogo tradicija, navade posameznika, krajevni običaji, vpliv podnebja, naravne danosti, zgodovinska preteklost itd.

V terapevtskem pogledu je poučno posamično odkrivanje skritih posameznikovih talentov, interesov, konjičkov ali kakor koli že temu pravimo. Posamezniku moramo pustiti svobodo v izrabi prostega časa. Res je, da nam to, kako posameznik preživlja prosti čas, pove več kot dejavnosti med delovnim časom, ki je pod prisilo, nujo, normami.

Nekateri so zanimanje za posameznikov prosti čas razlagali kot poseg v osebnostno sfero, ki je po ustavi zavarovana¹. Drugi so menili, da z zakoni ni mogoče urediti in s tem zavarovati človekov prosti čas. Vse to govori, da nam o vlogi prostega časa marsikaj ni jasno, kaj šele, da bi bili enotnega mnenja.

¹glej 216. člen Ustave SR Slovenije

Način izrabe prostega časa je tudi katalizator odvišnih, morda tudi družbeno neracionalnih energij pri posameznikih, ki bi v prostem času lahko zašli na kriva pota.

Vendar prosti čas sam po sebi ni negativna kategorija, temveč zgolj časovna možnost, ki lahko posameznika zavede na kriva pota.

Nasprotno, v prostem času, zlasti v trajanju in vsebini dejavnosti v prostem času, moramo videti socialno varnost, ki posamezniku omogoča ne le osvoboditev od nuje dela in ostalih obveznosti, ki jih opravlja v neprostem času, kot funkcionar, delegat, oče ali mati, temveč razbremenitev, oddih, zabavo in bogatenje osebnosti v amaterskih dejavnostih.

Za strokovnjaka, ki se ukvarja s problematiko osebnosti, naj bo kriminolog, psihiater, psiholog ali socialni delavec, je izredno pomembno, kako bo "videl" osebnost v prostem času. So različne metode za razpoznavanje osebnosti in svetovanje v osebni stiski. Strokovnjak lahko izbere metodo indukcije, po kateri bo opazoval, prepoznaval in analiziral posameznikove dejavnosti v prostem času, pri čemer se bo ustavil pri tisti, ki označuje individuuum in s tem identificira posameznika. S takim spektrom opazovanja bo strokovnjak lažje dešifriral moteno in prizadeto osebnost. Na metodo indukcije pri opazovanju preživljanja posameznikovega prostega časa opozarjamo zato, ker se doslej ni dovolj prakticirala, hkrati pa jo svetujemo, ker se lahko vsestransko osvetlijo tudi intimne razsežnosti, ki so lahko opora za učinkovito terapijo in ponovni vzgoj osebnosti.

Metoda dedukcije izhaja iz značilnega vedenja pri raznih dejavnostih v prostem času. Metoda lahko ali pa ne "zadene" posameznikovo konkretno osebnost. Strokovnjaka čaka težko delo in zapletena pot svetovanja. Vendar je metoda dedukcije možna, ker je na zunaj vidna, zato metode ni zavreči.

Naj strokovnjaka na tem področju, recimo mu socialni terapevt, opozorimo še na eno stvar, to je na značilnosti dejavnosti v prostem času, ki tudi odkrivajo posameznikovo identiteto in podzavest. Navadno je to globoko zakopana in čuvana posameznikova intima. V njej so vsi nedosanjani načrti,

izjalovljeni poskusi, skrita prizadevanja, emocije in zatajevana sovraštva. Tudi v posameznikovi podzavesti, v zvezi s početjem v prostem času, so skrita hotenja s pozitivnim in negativnim predznakom. V njih so skrita tekmovanja, sodelovanja in nasprotovanja.

Možnosti za posamično in skupinsko preživljanje prostega časa so izhod iz takih stisk in težav, če so le te možnosti in načini preživljanja dostopni za prizadetega in nevtralni za njegovo okolico.

Da bi dosegli socialni namen prostega časa, bi morali zagotoviti enako-pravne možnosti in dostopnost različnih oblik in načinov preživljanja prostega časa. S socialno dostopnostjo takih oblik bi že mnogo storili. Prostovoljni delavci s svojim tovariškim človeškim zgledom lahko storijo to, kar strokovnjak dostikrat ne more.

Posamične in skupinske oblike preživljanja prostega časa vodijo k premagovanju odtujenosti in vključevanju v družbeno koristne dejavnosti. Prosti čas je pogoj za prostovoljne dejavnosti vseh interesnih usmerjenosti in intenzivnosti. Kdor hoče zadostiti humanim ciljem v prostovoljnih - torej nepoklicnih - dejavnostih, to more le ob svojem prostem času. Torej ima prosti čas družbeno koristen in socialen pomen.

Prosti čas se spreminja s starostjo, po obsegu in vsebini, hkrati z njo pa načini, kako se prosti čas preživlja. S starostjo je navadno pogojena tudi racionalna izraba prostega časa, vendar to ni pravilo. Krivulja intenzivnosti preživljanja prostega časa z leti upade. Razlog za to ni toliko zmanjšanje zanimanja. Skoraj vse interesne dejavnosti v prostem času od rekreativnega do tekmovalnega športa isto velja pa tudi za zabavo, kulturne dejavnosti in izlete, lahko pojasnimo s trošenjem energije. Vložena energija je odvisna od osebe in od načina izrabe prostega časa, saj se spreminja od preprostega počivanja, zabave, športa, do miselno in kulturno zelo zahtevnih dejavnosti v prostem času.

Interesne dejavnosti v prostem času so neprimerno pomembnejši kazalec
človekove identitete, kot si navadno mislimo, posebej če jo znamo pri
posamezniku tudi ugotoviti in ji prisluhniti.

Dr. Tone Strojín, docent, Višja šola za zdravstvene delavce, Ljubljana